

MILAN MOGUŠ

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11, HR-10000 Zagreb

O IMENIMA U MAŽURANIĆEVOJ PJESMI *SMRT SMAIL-AGE ČENGIĆA*

Iako sam o leksikografskoj obradi Mažuranićeve pjesni *Smrt Smail-age Čengića* već pisao¹, ostalo je podosta toga o čemu još treba progovoriti. Tom dijelu pripada i rasprava o imenima u Mažuranićevoj *Smrti*. Ovo je, čini mi se, ponajbolja prigoda da se o tome prozbori u članku koji je posvećen Svečaru.

Prvi je Julije Benešić namjeravao izraditi Mažuranićev rječnik ekscerpirajući leksički fond *Smrti Smail-age Čengića* i ostalih Mažuranićevih pjesama.² Benešić je odustao od svoje prvotne zamisli, proširivši ekscerpiranje leksičke građe najprije na *Grobničko polje* Dimitrije Demetra, a zatim na ostala djela hrvatske književnosti, izrađujući *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika* čijih je prvih dvanaest svezaka davno izašlo.³

Koliko god bio iscrpan, Benešić ipak nije obradio sve natuknice Mažuranićeva *Smail-age* ili je pak izostala obrada svih značenja pojedinih riječi koje se nalaze u spomenutom Mažuranićevu spjevu. Ono što nas ovdje zanima jest činjenica da je Benešić izostavio gotovo sva vlastita imena, kao što su *Bauk*, *Čor-Safer*, *Durak*, *Haso*, *Mirko*, *Mujo*, *Omer*, *Novica* i dr. S obzirom na činjenicu da je npr. ime *Bauk* potvrđeno u *Smail-agi* ravno 10 puta, teško bi se moglo pretpostaviti da je prevideno. Objašnjenje daje sam Julije Benešić koji navodi da jednostavno nije unosio osobnih imena u svoj rječnik. Ali kad se pažljivije pregleda njegov *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika*, nalazimo kao natuknice imena poput *Batukan* (ime mongolskoga vladara, unuka Džingis-kana), pa *Brahma* i dr. Ali sve kad i ne bi bilo nijednoga vlastitoga imena u općem rječniku kakav je Benešićev pa, daka-

¹ Milan Moguš, O leksikografskoj obradi Mažuranićeva spjeva "Smrt Smail-age Čengića", *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 26, 1.–13. (1991.), Zagreb

² Benešićeva se namjera o izradi *Smrti Smail-age Čengića* razabire iz činjenice da je iz toga djela, pored *Grobničkoga polja* Dimitrija Demetra, dao ispisati sve riječi. Osim toga, Benešić je posvetio analizi Mažuranićeva vokabulara posebnu pozornost i svoga zapažanja iznio u predgovoru *Rječniku hrvatskoga književnoga jezika*, sv. 1., Zagreb 1985., poglavito na stranicama XVII.–XXIII.

ko, ni Mažuranićeva *Bauka* ni Demetrova *Batukana*, rječnik pojedinoga književnoga djela ili svih djela nekoga pisca, što sam nazvao *Piščev rječnik*,⁴ mora imati obrađene sve riječi, odnosno sva značenja svih upotrijebljenih riječi, tj. i vlastita imena (i antroponime, i toponime, i etnike), pogotovu što vlastita imena nisu, kao kategorija, na posljednjemu čestotnome mjestu. Pa čak kad bi bilo i samo jedno vlastito ime s jednom jedinom potvrdom u nekome djelu (npr. u Mažuranićevoj *Smrti Smail-age Čengića*), moralo bi se naći u rječniku.

Izrađujući potpun rječnik Mažuranićeve pjesni *Smrt Smail-age Čengića*, mogao sam konstatirati da spomenuto djelo ima nešto manje od 6.000 riječi-pojavnica (tj. svih oblika svih riječi), odnosno 1661 natuknicu, koliko ih je upotrijebljeno u 1134 stiha i 5 naslova pjevanja: *Agovanje*, *Noćnik*, *Četa*, *Harač* i *Kob*. U tom se korpusu nalazi osamdesetak oblika onomastičkih imenica odnosno pridjeva nekih takvih imenica, što bismo sve mogli svesti pod onomastičke natuknice. Navest ću ih, kao građu, abecednim redom s brojem njihovih pojava i, u zagradama, s brojem njihovih različenica, kako bi se mogla razabrati i njihova kolokacija. Nakon toga svrstat ću ih po značenjskim kategorijama i po čestoti. To su:

Bauk 10 (Bauče 3, Bauk 4, Bauka 1, Bauku 2) *m* Bauk (ime crnogorskomu vojvodi). *Najprvi se Smail-aga maša, za njim Bauk, za njim Turci ini 736–737. Dotle aga pod čadorom sjedi i š njim šaren Bauk vojevoda 775–776. Pak Bauku govorio aga: Oj Bauče, vrijedna vojevodo, tebe hvale da si junak dobar 921–923. Kaž', Bauče, koliko bi mišah ti jedinac junak posjekao? 925–926. Hrđo, kučko, vojvodo Bauče, mislio sam da si junak bolji 928–929. Usta Bauk, gusle skida 940. Bauku se grmeć razlijegaše (pjesma) 987. Bauk zadnju riječcu izusti 1016. A Bauka spasi noćca mrkla 1088.*

Bjelice 1 *mn* ime crnogorskom plemenu, područje toga plemena. *Pomno junak Cuce prevalio, još Bjelice ratoborne k tome 152–153.*

Bjelopavlič 1 *mn* Bjelopavlići, ime crnogorskom plemenu, područje toga plemena. *Bjelopavlič ljuti k tome davno veće straga ostaše 280–281.*

Blizanci 1 *mn* ime zvijezdu, zvijezde Kastor i Poluks. *Vjerna uz druga drug koraca nerazlučno, vjerno i tvrdo, ko Blizanci zvijezde jasne 275–277.*

Bog 12 (Bog 1, Boga 3, Bogom 2, Bogu 3, Bože 3) *m a.* u kršćana apsolutni duh, stvoritelj svijeta. *Već tko zovnu Boga velikoga 43. Njih (= Čeklića) se maša, a Bogu se moli 155. Već, tako ti Boga velikoga, pusti mene tvome gospodaru 184–185. Al tko Bogu vjerno služiti grede, čistijem srcem služiti mu valja; čistom dušom vršiti onom treba koji vrši Bog što sudi s neba 382–385. Slab starac slabe krijepe ljude, da im snaga Bogu slična bude 466–467. Stoji četa višnjeg Boga puna*

³ Julije Benešić, *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića*, sv. 1.-12, Zagreb 1985.–1990.

⁴ Milan Moguš, *Piščev rječnik*, Zbornik jezik i društvo, 301.–306. (1992.), Zagreb

470. *Mili Bože, što je raja kriva?* 504. *Avaj, Bože, što će odsad biti* 543. *Mili Bože, čuda velikoga, kakav bješe Rizvan–aga silni* 951–952; • *Bogom po Bogu. Bogom braćo, hrabri Crnogorci* 432.; • *Bogom darivati pričešćivati. (Starac) je četu oprostio grijeha pak je Bogom darivati stade* 459–460.; **b. bog** 1 (bozi 1) pogansko božanstvo *Kad već Troju ostaviše bozi* 566.

Božji 5 (Božja 2, Božje 1, Božju 2) *prid a.* što pripada Bogu. *Za nj' se i sad mrijet podigoste, srdžbe Božje hrabri osvetnici* 380–381. *Taka čuda Božja riječ pravi* 418; **b.** dio pozdrava. *Božja pomoć, cetinjski stražaru!* 165. *Tudijer straži Božju pomoć zove* 164. *Božju joj je pomoć nazivao* 328.

Brda 2 (Brda 1, Brdom 1) *smn* Crna Gora. *Vi bo kako, sva će Brda tako* 30. *Štono sam vi (= vama), Turčin, pripravio, vam i vašijem Brdom (= Brdima) kamenijem* 28–29; v. Crna Gora

Brdanin 3 (Brdanah 1, Brdane 1, Brdani 1) *m* žitelj Brda, Crnogorac. *Brdane mi izvedite* 5. *Brdani su tamo* 90. *Da udari dvadeset Brdanah* 930.

Cetinje 3 (Cetinje 1, Cetinju 2) *s* grad u Crnoj Gori. *Treći pijetli u mjestu Cetinju, a Novica pade na Cetinje* 162–163. *Podiže se četa mala na Cetinju Crne Gore* 194–195.

Crna Gora 1 (Crnom Gorom 1) *ž* ime zemlji, područje između Hercegovine, Srbije i Albanije. *I ne bi ga pronijele vile, a kamoli noge na junaku Crnom Gorom na bijelu danu* 139–141; v. Gora Crna i Brda

Crnogorac 1 *m* stanovnik Crne gore. *Bogom braćo, hrabri Crnogorci, ne masajte za oružje svijetlo* 432–433. *Misli aga svakojake misli (...) od kolacah i Crnogoracah* 900–904.

Crnogorčad 1 *ž* Crnogorci. *Al ne pisnu Crnogorčad mlada* 37.

Cuce 1 *mn* ime jednomu crnogorskomu plemenu, područje toga plemena. *Pomno junak Cuce prevalio* 152.

Čengić 4 (Čengić 2, Čengića 2) *m* prezime Smail-age. *Smrt Smail-age Čengića* (naslov spjeva). *Nit je hajduk, nit uhoda turska, već Novica, Čengića kavazu* 135–136. *Jedni su mi na srdašcu jadi što ni (= nam) Čengić smaknu Moračane; drugi su mi na srdašcu jadi što mi Čengić pogubio baba* 178–181; v. Čengijić

Čengijić 7 (Čengijića 6, Čengijiću 1) *m* prezime Smail-age. *A pošljednja iz vika zvijezda, bješe zvijezda age Čengijića* 193–194. *A najveće Ćor-Safere gamzi, da zavikne aga Čengijiću* 771–772. *To je čalma age Čengijića* 1121. *To je glavica age Čengijića* 1124. *To je sablja age Čengijića* 1127. *To 'e oružje age Čengijića* 1130. *To 'e odijelo age Čengijića* 1133; v. Čengić

Ćeklići 1 (Ćeklićah 1) *mn* ime jednomu crnogorskomu plemenu, područje toga plemena. *Pomno junak Cuce prevalio (...) ter se maša kršnjeh Ćeklićah* 152–154.

Ćor-Safer 1 (Ćor-Safere 1) *m* jednooki Safer, jedan od Smail-aginih slugu. *A najveće Ćor-Safere gamzi* 771; v. Safer

Durak 4 (Durače 1, Durak 2, Duraka 1) *m* muško ime. *Brđane mi izvedite... još Duraka starca k tome 5–8. Vaj, Durače, starče stari, kuda `š sade, kamo li ćeš? 87–88. Starac Durak skoro izdahnu 110. Durak huknu, sve zamuknu 113.*

Durmitor 1 (Durmitora 1) *m* ime planini u Crnoj Gori. *Ja sam junak... ispod gore glasna Durmitora 174–176.*

Ektorov 1 (Ektorove 1) *prid* Hektorov, koji se odnosi na Hektora (trojansko-ga junaka). *Ter je (raju) vuku konji krilonozi i po prahu i po kalu: Ektorove ispod grada Troje, kad već Troju ostaviše bozi 563–566.*

Gacko 2 (Gacka 1, Gackome1) *s* gradić u Hercegovini. *Gacka polje, lijepo ti si 478. Smail-aga krvav harač kupi po Gackome i okolo njega 488–489.*

Gora Crna 4 (Gore Crne 2, Gori Crnoj 1, Gorom Crnom 1) *ž* isto što i Crna Gora (ime zemlji). *Tek se krade k onoj Gori Crnoj 116. Nit je hajduk, nit uhoda turska, već Novica, Čengića kavazu: bijesan Turčin, krvnik Gore Crne 135–137. Podiže se četa mala na Cetinju Gore Crne 195. Šapat tamni Gorom Crnom s jedne stijene k drugoj prhnu 215–216; v. Crna Gora i Brda*

Hasan 2 *m* muško ime. *I već Hasan, vižla brži, izvede mu (agi) dobra konja 1053–1054. Ljut ga (Novicu) Hasan smaknu 1092.*

Haso 3 *m* umiljenica od imena Hasan. *Mujo, Haso Omere, Jašare, dede, kučke, dobre konje zaigrajte poljem ravnijem 545–547. Konja, konja, Haso, konja! 1051. Tu pogibe uzdan agin ćato, Mujo, Haso, Omer, Jašar ljuti 1085–1086.*

Hristov 1 *prid* Kristov, koji se odnosi na Krista. *Turčin reče, al mrijeti za Hristovu vjeru svetu teško nije 31–32.*

Isus 1 (Isuse 1) *m* ime Kristovo. *Glasom groma grozna podvikuje sada "kuku!", sada "medet, medet!", sad "pomozi, o Isuse blagi!" 1079–1081.*

Isusov 1 (Isusov 1) *prid* koji se odnosi na Isusa. *Već tko zovnu Boga velikoga, tko lijepo ime Isusovo 43–44.*

Jašar 2 (Jašar 1, Jašare 1) *m* muško ime. *Mujo, Haso Omere, Jašare, dede, kučke, dobre konje zaigrajte poljem ravnijem 545–547. Tu pogibe uzdan agin ćato, Mujo, Haso, Omer, Jašar ljuti 1085–1086.*

Komljani 1 *mn* pleme i selo u Crnoj Gori. *Komljani im i Zagarač, Bjelopavlič ljuti k tome, davno veće straga ostaše 279–281.*

Kosovo 3 (Kosovo 1, Kosovome 1, Kosovu 1) *s* ime polju. *Siđe aga u polje Kosovo 956. Ode šapat od ustah do ustah po ubavu polju Kosovome 979–980. Ter sad pjeva po Kosovu slijepac 984.*

Lovćen 2 (Lovćen 1, Lovćena 1) *m* planina u Crnoj Gori. *Vrh Lovćena što se k nebu diže 371. Lovćen gora pod nebo se diže 1101.*

Mirko 2 (Mirko 1, Mirkom 1) *m* muško ime. *Šapćuć bi ga Mirkom zvao 237. Al tu blizu Mirko puške pali 1059.*

Morača 7 (Morača 1, Morači 2, Morače 3, Moraču 1) *ž* rijeka u Crnoj Gori.

Brđane mi izvedite štono sam ih zarobio robjem na Morači, vodi hladnoj 5–7. Ja sam junak od Morače hladne 174. Na Moraču slavnu pade (četa), od Morače hladne vode ime zemlji koj' izvode 285–287. Na Morači hladnoj sjela (četa) 289. Ožedni li? Morača je blizu 305. Morače mu kapu daše 449.

Moračanin 1 *m* žiteljji oko rijeke Morače. *Što ni (= nam) Čengiće smaknu Moračane 179.*

Mujo 2 *m* muško ime. *Mujo, Haso Omere, Jašare, dede, kučke, dobre konje zaigrajte poljem ravnijem 545–547. Tu pogibe uzdan agin čato, Mujo, Haso, Omer, Jašar ljuti 1085–1086.*

Mustapa 1 *m* muško ime. *Dotle aga pod čadorom sjedi i š njim šaren Bauk vojevoda i Mustapa, pouzdan mu čato 775–777.*

Novica 8 *m* muško ime. *I Novica sin mu zaman: "Aman, aman"! suzan vrišti 105–106. Nit je hajduk, nit uhoda turska, već Novica, Čengića kavazu 135–136. Drugi pijetli na polju cetinjskom, a Novica u polje cetinjsko (dođe) 160–161. Treći pijetli u mjestu Cetinju, a Novica pade na Cetinje 161–163. Novica je, krvnik kleti, Novica je pun slobode 427–428. Novica sam, al ne koji prije 434. Novica je, ljut ga Hasan smaknu 1092.*

Omer 2 (Omer 1, Omere 1) *m* muško ime *Mujo, Haso Omere, Jašare, dede, kučke, dobre konje zaigrajte poljem ravnijem 545–547. Tu pogibe uzdan agin čato, Mujo, Haso, Omer, Jašar ljuti 1085–1086.*

Rizvan-aga 2 *m* muško ime. *Kakav bješe Rizvan-aga silni 952. Hrđa bješe Rizvan-aga silni 985.*

Rovci 2 (Rovce 1, Rovci 1 Imn) *mmn* područje na granici Crne Gore. *Ter već gaze lomne Rovce, a za Rovci družba noćna (...) na Moraču slavnu pade 282–285.*

Safer 5 (Safer 2, Safera 1, Saferu 2) *m* muško ime. *I Saferu, što vodijaše Vlahu, luč iz glave jedan izbi 531–532. Vične sluge raju kvače, a najveće Safer jednooki 653–654. Tu Safera rika divja 659. Već što Safer s družinom se vrijednom mukam raji već unaprijed smije 890–891. I Saferu (...) drugo prosu oko 1039–1041.*

Slovinkinja 1 ž Ilirka, Hrvatica (o vili). *Ne boje se Slovinkinje vile 810.*

Smail-aga 4 *m* ime Čengićevo. *Smrt Smail-age Čengića (naslov spjeva). Sluge zove Smail-aga I. Smail-aga krvav harač kupi po Gackome i okolo njega 488–489. Najprvi se Smail-aga maša 736.*

Stolac 1 (Stolca 1) *m* grad u Hercegovini. *Sluge zove Smail-aga usred Stolca kule svoje I–2.*

Troja 2 (Troje 1, Troju 1) ž ime starogrčkoga grada. *Ter je vuku konji krilonozni i po prahu i po kalu: Ektorove ispod grada Troje, kad već Troju ostaviše bozi 563–566.*

Turad 2 ž Turci. *Turad bulji skrktiv ruke* 48. *Turad divja u pô dana kano doba u gluho pogana se vrze* 698–700.

Turčin 33 (Turak' 1 Gmn, Turakah 3 Gmn, Turci 6, Turčin 11, Turčina 3, Turčinu 1, Turke 7, Turkom 1 Dmn) *m* pripadnik turskoga naroda. *Ajte, krsti, dijeliti dare, štono sam vi (= vama) Turčin pripravio* 27–28. *Turčin reče, al mrijeti za Hristovu vjeru svetu teško nije* 31–32. *Turčin tuge za krstove neima* 70. *A Turčina ako još imade gdjegod koga ter se Vlaha boji* 98–99. *Nit je hajduk, nit uhođa turska, već Novica, Čengića kavazu: bijesan Turčin, krvnik Gore Crne* 135–137. *Bez saruka eto Turčin ide* 149. *Mudar Turčin, za nevolju mu je, mudar Turčin mudro odgovara* 171–172. *Uprav Turčin dvoru na kapiju, a posljednja iz vidika zvijezda, bješe zvijezda age Čengijića* 193–194. *U Turakah dosle što imadoh, nemio mi sve ugrabi Turčin* 437–438. *Il je (raja) kriva gad što Turke mori* 505. *A neima što Turčinu treba: žuta zlata i bijela hljuba* 508–509. *Sad nadlijeće (aga) ine Turke skokom* 514. *A Turčina mrka krvca poli* 534. *Kupit harač, ne skupit harača (...) kamol' slijepit mješte raje Turke* 538–540. *Aga stoji, ini Turci stoji* 567. *Ne malakšu Turci ljuti* 578. *No je nesit sve već Turčin pobrô* 631. *Oko njege (= čadora) promeću se Turci* 718. *Ter rasvijetlja rosu znojnu ispod čalme što se Turkom roni* 727–728. *Najprvi se Smail-aga maša, za njim Bauk, za njim Turci ini* 736–737. *Džilitnut se, ne pogodit cilja, kamol' slijepit mješte raje Turke* 748–749 i 909–910. *Dotle aga pod čadorom sjedi i š njim šaren Bauk (...) i ostalo glavnijeh Turakah* 775–778. *Vrijedan nije uz Turčina da ga sunce grije* 999–1000. *Tuci raju, tuci Turke* 1021. *"Vlasi, Vlasi!" Turci viču* 1047. *Pade aga, al se Turci bore* 1062. *Često put se krst i Turčin nađu* 1068. *A pak grabi sad krste, sad Turke* 1083. *Tu pogibe (...) trideset inijeh Turakah* 1085–1087. *Junak k mrtvu skoči lavu izmed Turak' 1093–1094.*

Ture 8 s Turčin. *Smaknu Ture toliko junakah* 59. *Ture ti ga (gvožđa) nosi* 362. *Pisnu Ture kano guja ljuta* 535. *Kad se Ture navrtilo ovna, skinuše ga* 729–730. *Bijesno Ture gdje se krstu klanja* 1106. *Stoji Ture odjeveno lijepo* 1107. *Krotko Ture posjeći te neće; smjerno Ture, uplašit ga lasno* 1112–1113.

Tusina 1 (Tusine 1) ž ime selu. *Ja sam junak od Morače hladne, od Tusine sela malenoga* 174–175.

Vlah 7 (Vlaha 2, Vlahom 1 Dmn, Vlasi 4) *m* turski naziv za kršćanina. *A Turčina ako još imade gdjegod koga ter se Vlaha boji* 98–99. *I Saferu, što vodijaše Vlaha, luč iz glave jedan izbi* 531–532. *Krvav plamen najprije mu buknu (...) suproč Vlahom, psetom, krstu* 996–998. *"Vlasi, Vlasi!" svudar vika jeknu* 1044. *"Vlasi, Vlasi!" Turci viču* 1047. *Vlasi odasvud (dolaze)* 1050.

Vlašad 1 ž Vlasi. *Jer su, reče (aga) Vlašad ljuta* 11.

Vlašići 1 *mmn* skupina zvijezda u zviježđu Bika. *Vlašići bi, zvijezde sitne, nad čadorom treptili bijelijem* 817–818.

Zagarač 1 *m* ime sela u Crnoj Gori. *Komljani im i Zagarač, Bjelopavlić ljuti k tome davno veće straga ostaše* 279–281.

Iz navedenoga se popisa vidi da Mažuranićevi onomastici obuhvaćaju relativno velik raspon značenja, čak 14. To su:

1. osobna imena ljudi: *Bauk, Ćor-Safer* (i *Safer*), *Durak, Hasan, Haso, Isus, Jašar, Mirko, Mujo, Mustapa, Novica, Omer, Rizvan-aga, Safer* (i *Ćor-Safer*), *Smail-aga*;
2. imena stanovnika: *Brđanin, Crnogorac, Crnogorčad, Moračanin, Vlah, Vlašad, Turad, Turčin, Ture*;
3. plemenska imena: *Bjelice, Bjelopavlić, Cuce, Ćeklići, Komljani, Rovci*;
4. imena gradova (gradića): *Cetinje, Gacko, Stolac, Troja*;
5. imena država: *Brda, Crna Gora* (i *Gora Crna*);
6. imena planina: *Durmitor, Lovćen*;
7. imena zvijezdu: *Blizanci, Vlašići*;
8. imena selima: *Tusina, Zagarač*;
9. prezimena: *Čengić* i *Čengijić*;
10. imena božanstva: *Bog* (i *bog*);
11. ime polju: *Kosovo*;
12. ime rijeci: *Morača*;
13. ime vili: *Slovinkinja*;
14. pridjevi imenâ: *Božji, Ektorov, Hristov, Isusov*.

Najbrojnija su dakle osobna imena, pa plemenska, pa imena stanovnika itd. To je i razumljivo jer su osobna imena pokretači zbivanja u Mažuranićevoj pjesni. Pjesnik navodi i nekoliko njihovih inačica, kao npr. *Safer* i *Ćor-Safer, Hasan* i *Haso, Mustapa* i *Mujo*. Prevladavaju, dakako, turska imena. Pored spomenutih tu su još *Durak, Jašar, Omer, Rizvan-aga* i *Smail-aga*. Od crnogorskih su imena vojvoda *Bauk* te *Novica* i *Mirko*. Posljednja su dva hipokoristici, dok je *Bauk*, prema Skokovu tumačenju, onomatopejsko ime ("izmišljeno živo strašilo")⁵. Središnja je figura Mažuranićeva djela *Smail-aga*, tj. ime s turskom titulom *-aga* ("gospodar zemlje, zapovjednik janjičara"), koja titula dolazi uvijek iza osobnoga imena (tako je i kod *Rizvan-aga*). Obratan je poredak kod Mažuranićeva patronima *Čengijić*: *A posljednja iz vidika zvijezda, bješe zvijezda age Čengijića. A najveće Ćor-Safere gamzi, da zavikne aga Čengijiću. To je čalma age Čengijića. To je glava age Čengijića. To je sablja age Čengijića. To 'e oružje age Čengijića. To 'e odijelo age Čengijića*. S posljednjih pet rečenica ujedno i završava Mažuranićev ep.

Tako smo se dotakli *Smail-agina* prezimena: *Čengić* i *Čengijić*. Spomenuti patronim vuče svoj korijen od apelativa *čengija*.⁶ Početni bi oblik patronima bio

⁵ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga I., Zagreb 1971., str. 123.

⁶ Apelativ *čengija* tumači Petar Skok kao "igračica koja igra na javnom mjestu", v. Petar Skok, *Navedeno djelo*, str. 307.

Čengijić, a stezanjem završnoga dijela *Čengić*. Po tome obrascu nastala su prezimena *kadija* (sudac) > *Kadić*, *terzija* (krojač) > *Terzić*, *delija* (vojnika, junak) > *Delić* i dr.

Međutim, značenjska se brojnost imenâ ne poklapa s njihovom čestotom. Čestotna je slika spomenutih imena ovakva:

Turčin 33 p⁷, 8 r⁸ (Turak' 1 Gmn, Turakah 3 Gmn, Turci 7, Turčin 11, Turčina 3, Turčinu 1, Turke 7, Turkom 1 Dmn)
Bog 12 p, 5 r (Bog 1, Boga 3, Bogom 2, Bogu 3, Bože 3); b. bog 1
Bauk 10 p, 4 r (Bauče 3, Bauk 4, Bauka 1, Bauku 2)
Novica 8 pr
Ture 8 pr
Morača 7 p, 4 r (Morača 1, Morači 2, Morače 3, Moraču 1)
Vlah 7 p, 3 r (Vlaha 2, Vlahom 1 Dmn, Vlasi 4)
Čengijić 7 p, 2 r (Čengijića 6, Čengijiću 1); v. Čengić
Božji 5 p, 3 r (Božja 2, Božje 1, Božju 2)
Safer 5 p, 3 r (Safer 2, Safera 1, Saferu 2)
Durak 4 p, 3 r (Durače 1, Durak 2, Duraka 1)
Gora Crna 4 p, 3 r (Gore Crne 2, Gori Crnoj 1, Gorom Crnom 1); v. Crna Gora i Brda
Čengić 4 p, 2 r (Čengić 2, Čengića 2); v. Čengijić
Smail-aga 4 pr
Brđanin 3 p, 3 r (Brđanah 1, Brđane 1, Brđani 1)
Cetinje 3 p, 2 r (Cetinje 1, Cetinju 2)
Kosovo 3 p, 3 r (Kosovo 1, Kosovome 1, Kosovu 1)
Haso 3 pr
Brda 2 p, 2 r (Brda 1, Brdom 1); v. Crna Gora
Crnogorac 2 p, 2 r (Crnogoracah 1, Crnogorci 1)
Gacko 2 p, 2 r (Gacka 1, Gackome 1)
Jašar 2 p, 2 r (Jašar 1, Jašare 1)
Lovćen 2 p, 2 r (Lovćen 1, Lovćena 1)
Mirko 2 p, 2 r (Mirko 1, Mirkom 1)
Omer 2 p, 2 r (Omer 1, Omere 1)
Rovci 2 p, 2 r (Rovce 1, Rovci 1 Imn)
Troja 2 p, 3 r (Troje 1, Troju 1)
Hasan 2 pr

⁷ pojavnica

⁸ različnica

Mujo 2 pr
Rizvan-aga 2 pr
Turad 2 pr
Ćor-Safer 1 p (Ćor-Safere 1); v. Safer
Durmitor 1 p (Durmitora 1)
Ektorov 1 p (Ektorove 1)
Hristov 1 p (Hristovu 1)
Isus 1 p (Isuse 1)
Isusov 1 p (Isusovo 1)
Ćeklići 1 p (Ćeklićah 1)
Moračanin 1 p (Moračane 1)
Slovinkinja 1 p (Slovinkinje 1)
Stolac 1 p (Stolca 1)
Tusina 1 p (Tusine 1)
Komljani 1p
Mustapa 1 p
Bjelice 1 p
Bjelopavlić 1 p
Blizanci 1 p
Crna Gora 1 p; v. Gora Crna i Brda
Crnogorčad 1 p
Cuce 1 p
Vlašad 1 p
Vlašići 1 p
Zagarač 1 p

Iz izloženoga slijedi da je etnik *Turčin* – sa 33 potvrde – najfrekventnija onomastička imenica. Čestotna se slika ovoga etnika još povećava dodamo li mu oblike *Ture* sa 8 potvrda i *Turad* sa 2 potvrde. Na "Turke" dakle otpada preko polovice svih imena. Samo su s jednom potvrdom upotrijebljene 22 onomastičke riječi čiji je značenjski raspon relativno velik: od imena planine preko imenâ selâ do imenâ zviježđa. Srednjoj kategoriji učestalosti pripadaju imena ljudi, odnosno toponimi koji se odnose na mjesta događanja radnje. To je najčešće Crna Gora (sa preinakama poput Gora Crna odnosno Brda), mjesto Cetinje kao središte Crne Gore, a zatim polja: Kosovo i polje kod mjesta Gacko.

Posebnu kategoriju čine religijska imena, osobito *Bog* i pridjev *Božji* te (u vapajima) *Isus* i *Isusov*. Teonim *Hrist* upućuje na pravoslavnu vjeroispovijest, a oblik *bog* na pogansko mnogoboštvo (uspoređ. 566. stih: *Kad već Troju ostaviše bozi*).

On names in Mažuranić's epic *The Death of Smail-Agha Čengić* (*Smrt Smail-age Čengića*)

Summary

Starting from his overall lexicographic approach to Mažuranić's epic *The Death of Smail-Agha Čengić*, the author focuses his attention here on the analysis of its corpus of names. Most studies of the epic to date have not paid special attention to the onomastic material although it was partly incorporated into Benešić's *Dictionary of the Croatian Literary Language*. The author believes that a dictionary of words used in an individual literary work or in complete works of an author, i.e. a *Writer's Dictionary*, should contain all the words with their meanings, including proper names (anthroponyms, place names and ethnonyms), especially since proper names as a category do not rank very low on a frequency scale. Even if a name appeared only once in a given work (e.g. in Mažuranić's *The Death of Smail-Agha Čengić*), it should nevertheless be included in a dictionary.

In compiling a complete dictionary of Mažuranić's poem *The Death of Smail-Agha Čengić*, the author has found that the poem contains slightly less than 6.000 words (including all word forms), or 1.661 headwords used in 1.134 verses and 5 cantos of the epic: *Agovanje*, *Noćnik*, *Četa*, *Harač* and *Kob*. The corpus contains approximately eighty forms of onomastic names and their adjectival derivations, which can be considered as onomastic headwords. The author lists names in the alphabetical order together with the number of their occurrences and variants (in brackets), thus presenting their collocations as well. They will subsequently be listed according to semantic categories and frequency.

Ključne riječi: Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*, onomastika, ime i književno djelo, osobna imena, antroponimi, toponimi, nadimci

Key words: Mažuranić, *The Death of Smail-Agha Čengić*, onomastics, name and literature, proper names, anthroponyms, toponyms, nick-names